

LEGĂTURILE ECONOMICE ALE ORAȘULUI BUCUREȘTI CU SUD-ESTUL EUROPEAN ÎN A II-A JUMĂTATE A SECOLULUI AL XVIII-LEA

de LIVIU ȘTEFĂNESCU

Călătorii străini prin București nu au încetat să admire frumusețea acestui mare oraș din sud-estul Europei. Cărturarul napolitan Leonardo Panzini care a stat doi ani la București (1776—1778) a scris cu admirație despre cartierul său comercial, despre locuitorii săi, printre care amintește prezența și a unor nemți, italieni dar mai ales sârbi, greci, bulgari. Jean Louis Carra, autor al unei interesante descrieri asupra țării noastre publicată în 1777 la Paris se ocupă printre altele și de prăvăliile bucureștene pe care le admiră pentru bogăția stofelor și mărcităniilor lor, precum și de cafenelele turcești din oraș. Doi călători englezi : Jeremy Bentham și Lady Elisabeth Craven au avut de asemenea prilejul să admire orașul în deceniul al nouălea, pe cel dintâi preocupându-l meseriile și manufacturile, iar Lady Craven admirând luxul și frumusețea curții domnești din București¹.

Bucureștii, datorită poziției geografice au efectuat un foarte dezvoltat comerț de tranzit. La aceasta ajută și statutul politic deosebit al său în comparație cu celelalte orașe sud-est europene. Pe teritoriul său nu aveau voie să se așeze și să cumpere averi imobile negustorii puterii suzerane. Poziția sa economică se reflectă și în numărul mare al locuitorilor săi prin care întrecea toate celelalte orașe. Cu o populație de peste 60.000 de locuitori el întrecea Sofia, Atena, Belgrad care nu aveau pe atunci încă 20.000 locuitori fiecare².

Meșteșugarii și negustorii bucureșteni erau organizați în bresle cu asemănări foarte izbitoare cu acelea din orașele sud-dunărene³. Printre cele mai importante erau : liptșanii, cazacliii, bogasierii, cojocarii, cavafii, cizmarii, mătăsarii, calpaccii, marchitanii, brutarii, băcanii, circiumarii, rachierii, lăcătușii, covacii, tîmplarii, telalii, lumînărarii,

¹ Paul I. Cernovodeanu, *Istoria Bucureștilor prin călătorii străini. De la origină pînă la 1877*, București, 1958, (mss. la Muzeul de istorie a orașului București) — p. 255, 257, 281, 284—286.

² Dan Berindei, *Orașul București reședință și capitală a Țării Românești, 1459—1862*, București, 1963, p. 143.

³ D. Ihtiev, *Spisanie na bălgarscoho iconomicesco drujestvo*, 1907, vol. VII, p. 455, 458, cf. C. Șerban, *Breslele bucureștene în secolele XVIII*, în *Studii*, București, 1959, an XII, nr. 6, p. 58.

tutungii, olarii, precupeții, dogarii, zarafii, dulgherii, zidarii, măcelarii, pescarii, cărămidarii. Puternica piață a Bucureștilor atrăgea numeroși meseriași din celelalte orașe astfel că într-un hrisov de breaslă bucureștean, care reinnoia privilegiile meșteșugarilor se menționa : „...Cîți vin du peste Dunăre, lemnari i zidari, spre a metahirisii meșteșugurile acestea aicea, să aibă a să arăta la meimar bașa, spre a fi știuți lui ; carii și cînd vor avea a să duce la patriia lor, să ia răvaș de la epistat cum că nu este în pricină cu cinevaș pentru vreo bina. Și așa cu răvașul epistatului mergînd la spătărie, să va da răvaș dă drum“... și... „De aceea zicem că, afară din meșterii breslelor acestora pentru care are a ținea meimar bașa catastih, cum și din meșterii cei cu știință ce vin du peste Dunăre, alții să nu fie volnici a face tocmeli și a lua asupra lor namestii și zidiri dacă nu știu meșteșugul, ci să lucreze zioa la meșteri sau unde va găsi și să ia plata după meșteșugul lui, urmînd nartului ce cu socoteală de obște s-au dat“¹.

Comerțul bucureștean de tranzit, din ce în ce mai voluminos, a impus construirea a numeroase hanuri, peste 23 numai în ultimul sfert al secolului, precum și a carvasaralei, (vama din București), instituția foarte importantelor venituri încasate de domnie. Dintre mărfurile cele mai căutate în sud-estul Europei se remarcă mărfurile de Brașov și Sibiu, apoi cele aduse din Viena și Leipzig. Prin București treceau în sens invers în primul rînd lina din mai toate provinciile sud-dunărene, apoi astarul și arama de Sumla, blănurile de Rumelia, pastrama de Cesareia și Țarigrad, săpunul de Creta, cizmele de Indirnea și Rusciuc, migdalele de Chios, fideaua de Adrianopole, smochinele din Moreea, pînă din Trapezunt, cingători din Tîrnova și Vidin. Poverile de marfă făceau între 20—30 zile de la București la Viena și cam tot atîtea zile de la București la Constantinopol. Greutățile drumului și lipsa unui sistem bancar impuneau negustorilor bucureșteni să-și creeze în toate orașele și mai ales în sudul Dunării relații personale foarte numeroase și oameni de încredere. Cei mai mulți erau situați în jurul frontierei la carantine precum și în orașele de destinație pentru plăți și intervenții, pentru preluarea și expedierea mărfurilor, obținerea autorizațiilor, depunerea cauțiilor, întocmirea formalităților. Corespondența negustorilor bucureșteni cu reprezentanții lor de la Sliven, Constantinopol, Seres, Sofia, Belgrad, Salonic nu are caracterul sec și impersonal al corespondenței din perioada capitalistă, ea constituie o puternică sursă de informație și un viu exemplu de solidaritate între oameni, de participare la prosperarea, bucuriile și necazurile lor, puternic umanizată, dincolo de interesele adesea contradictorii ale statelor ai căror cetățeni erau. Comerțul de tranzit s-a dezvoltat în acest înalt grad în București și pentru faptul că acest gen de comerț, independent de sectoarele de producție și desfacere ale țării oferea șanse mai mari pentru acumulare în condițiile slabei dezvoltări capitaliste a sud-estului european.

Emigrarea multor negustori macedoneni, sîrbi, bulgari, greci la București se datora condițiilor grele de viață de sub stăpînirea otomană.

¹ I. Cojocaru, *Documente privitoare la economia Țării Românești, 1800—1850*, București, 1958, vol. I, p. 303.

Din cauza limbii folosite în tranzacțiile comerciale și în relațiile cu oficialitatea, precum și a religiei ortodoxe, toți emigranții sud-dunăreni erau cuprinși în relațiile de tranzit cu Imperiul habsburgic sub denumirea de „greci”. Condițiile economiei în plină dezvoltare a țărilor române au determinat obținerea unor situații favorabile din punct de vedere politic reflectate în libertatea navigației pe Dunăre, stipulațiile Senedului de comerț din 1784, înființarea consultatelor Rusiei, Austriei, Prusiei la București. Negustorii sud-dunăreni, cu simț realist și străvechi deprinderi comerciale — români macedoneni, greci, sârbi, bulgari — atrași de noile condiții, proaspăt investiți cu calitatea de sudiiți cezaro-crăiești, se strămută la București, pentru a trage profit și din această calitate, așa cum trăsăseră mai înainte din calitatea de negustori otomani.

Negustorii bucureșteni au efectuat la sfârșitul secolului un foarte mare comerț cu monede. Acesta se compunea din două operații foarte bănoase. Cea dintâi era afacerea cu icusari. La București se colectau monede turcești de argint : groși, exindari, ichilici, ecatondari, care erau expediate corespondenților lor din Brașov și Sibiu. Aici ele erau cumpărate de cei care aveau interese în Țara Românească, Moldova sau în sudul Dunării și în schimb se luau bancoțidule pe care imperiul le emisese datorită marilor cheltuieli de război. Cu bancoțidule se colecta moneda măruntă din argint : icusari (țvanțigi), decaeptari (mariasi), decari (zehner), epitari (pitaci), pentari (monede de 5 creițari), groșițe (monede de 3 creițari), care se expedia înapoi la București. De aici ea lua calea tarapanalei constantinopolitane care o cumpăra la greutate. Cea de a doua operațiune în care metalul prețios avea o circulație inversă, era afacerea cu exindari. La București se primeau galbeni cu care se făceau cumpărări masive de exindari, monede de argint de 60 parale care erau apoi trecute corespondenților din Sibiu și Brașov pentru a fi vândute cu ocaua la monetăriile de stat din Alba Iulia și Viena. Între 1791—1794 argintul a emigrat din Imperiul habsburgic spre Constantinopol ; între 1795—1798 circuitul său a fost invers, din Imperiul otoman spre Alba Iulia și Viena ; Bucureștii fiind un veritabil agent internațional de circulație, care realiza beneficii uriașe la fiecare mișcare.

Comerțul cu bani, dintr-o parte în alta, din Imperiul otoman în Imperiul habsburgic și invers, a adus mari câștiguri negustorilor bucureșteni : Teodoran Constantin Cincu, Elefterie Ioan, Mărgărit Ioan, Gheorghe Castrișiu, Teodor Anastasiu, Ioan Atanasiu, Dimitrie Chiriți, Stavru Spiru, Pănaioti Hagi Nicu, Panu Steriu, Teodosie Toma, Demeter Polizu. Așa, de exemplu, numai Teodoran Cincu trimisese în cinci luni (noiembrie 1792 — martie 1793) 101.750 groși și primise incusari în valoare de 88.385 florini, iar corespondenții de la Constantinopol au încasat între 1 ianuarie — 27 iunie 1793 suma de 13.843 groși pentru cantitățile de argint vândute¹. Până la Constantinopol monedele erau trimise cu caravana însoțite de neferi și odobași din

¹ E. și D. Limona, *Negustori bucureșteni la sfârșitul veacului al XVIII-lea. Relațiile lor cu Brașovul și Sibiu*, în *Studii*, București, 1960, an XIII, nr. 4, p. 115.

cauza hoților care erau foarte frecvenți pe drumurile împărăției otomane. Călea trecea pe la Siștov, unde exista un om de încredere, Hagii Ilie Alexiu, care le prelua și le preda mai departe, prin Arvanitochori către Constantinopol. Într-un an de zile 23 iunie 1795 — 30 iunie 1796, Teodoran Cincu trimisese la Brașov peste 26.000 groși, iar Elefterie Ioan numai în două luni, iulie-august 1796, peste 11.300 groși în exindari de rînd și în exindari de 8 1/2 dramuri. Banii erau trimiși în butoaie pecetluite prin căruțași scheieni de încredere pe valea Prahovei la Brașov sau pe valea Oltului prin Turnu Roșu la Sibiu.

Afacerile întinse cu mărfuri și mai ales cu operațiunile din monede au determinat poziția deosebită a Bucureștilor în sud-estul Europei și în ceea ce privește emiterea și onoarea polițelor. Teodoran Cincu, bogatul negustor bucureștean, făcea operațiuni bănoase cu polițe pe care le negocia la Seres sau la Salonic cu sumele de care dispunea la Constantinopol. Icusarii de la București erau trimiși bogasierilor de la Slivno cu un agio de 2% și cu plata în polițe la București. Cînd firma Dimitrie și Frații Mammara de la Viena emitea polițe pentru Constantinopol, acestea erau negociate la București. Polițele din București erau trase asupra corespondenților negustorilor din Constantinopol, Seres, Zemlin, Tîrnovo, la ordinul lui Paicu Zemlin sau al lui Gheorghe Turunța și co. din Viena. Negoțul cu polițe era destul de avantajos și de aceea Paicu scria că „atunci cînd afacerea cu schimbări de polițe va atinge 150.000 groși, va avea un cîstig bun“¹. Un corespondent al negustorilor bucureșteni era Hagii Teodosie Hagii Iofciu din Gabrovo. De multe ori cambiile se plimbau pe rînd de la București la Constantinopol, Seres, Tîrnovo, Salonic, Uzunciova, Slivno, Zemlin pentru a fi vindute acolo unde cursul era mai ridicat și șansa de cîstig mai mare.

Orașul București, despre care Constantin Daponte, văzîndu-l cu ochii plini de admirație, scria la 1759 : „Din frunte, ca din răsărit, apar străluciiții București, auriții București, mîndrul și prea însemnatul și prea slăvitul tron al Domnilor. Cu o mină acest binecuvîntat oraș prinde Moldova și cu alta stăpînește Serbia ; cu dreapta a îmbogățit într-alte rînduri Veneția, și cu stînga a împrumutat mai înainte Germania. Măreția lui a ajuns pînă la Ierusalim și belșugul lui s-a revărsat pînă asupra sfîntului Munte. Ochii Bucureștilor vîd vara și iarna, dar nici precum Egiptul nici precum Moscova“²; erau în preajma anului 1800 un mare centru economic al sud-estului european, un oraș în care relațiile și tranzacțiile comerciale internaționale se efectuau cu aceleași posibilități și condiții ca și Viena, Constantinopol și Moscova. La baza acestei puternice ascensiuni a stat în primul rînd trecerea economiei românești spre capitalism și în fruntea ei aceea a orașului București.

¹ E. și D. Limona, *Negustori bucureșteni la sfîrșitul veacului al XVIII-lea. Relațiile lor cu Brașovul și Sibiu*, în *Studii*, București, 1960, an XIII, nr. 4, p. 125.

² G. Ionescu-Gion, *Istoria Bucureștilor*, București, 1899, p. 82.